

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

ЗАЙКІНА ГАННА МИКОЛАЇВНА

УДК 336.61:342.951

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ В
УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Реферат
дисертації на здобуття
наукового ступеня
доктора юридичних наук

Кропивницький – 2023

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
Гетьман Євген Анатолійович,
головний учений секретар
Національної академії правових наук України

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Дрозд Олексій Юрійович,
керівник Департаменту організації
забезпечення діяльності
Бюро економічної безпеки

доктор юридичних наук, професор
Манжула Андрій Анатолійович,
професор кафедри права
та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного
університету імені В. Винниченка.

Захист відбудеться 21 жовтня 2023 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 23.053.05 Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Олена СОКУРЕНКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування теми дослідження. Україна розташована в центрі Європи та має розвинену мережу транспорту, включаючи залізницю, дороги, водний транспорт та авіацію. Україна володіє важливим геополітичним положенням та була постійним транзитним коридором для вантажів, що йдуть між Європою та Азією. Війна в Україні безумовно негативно впливає на загальну економіку держави, однак в таких складних умовах наша країна активно працює над розвитком транспортних маршрутів та забезпеченням ефективної транзитної інфраструктури.

Залізничний транспорт є одним із основних засобів перевезення в Україні, і Укрзалізниця є однією з найбільших залізничних компаній в Європі. Залізничний транспорт є важливою складовою національної інфраструктури, яка забезпечує перевезення пасажирів та вантажів в усіх регіонах країни, що важливо з економічної, соціальної та стратегічної точки зору. Однак, управління залізничним транспортом в Україні стикається з численними викликами та проблемами, такими як неефективність, корупція, технічна застарілість та нестабільність системи тощо. Покращення управління залізничним транспортом в Україні тільки позитивно вплине на економіку, ефективність логістичних ланцюгів, сталий розвиток та конкурентоспроможність статусу України на міжнародному ринку.

Залізничний транспорт надає спеціальні пасажирські послуги, що дозволяє громадянам переміщуватися в межах країни та за її межами. Нині важливо забезпечити абсолютну доступність залізничного транспорту загального користування для всіх верств населення, адже це є не лише зручним способом для подорожей, а в складних умовах нинішнього життя українців є інструментом безпечної евакуації від військових дій. Залізничний транспорт, порівняно з автотранспортом, є менш екологічно навантаженим, що допомагає зменшити кількість дорожнього руху та викиди в атмосферу, сприяючи збереженню довкілля. Окрім того, залізниця сприяє розвитку регіональних господарств та відкриває можливості для розміщення підприємств у віддалених регіонах, забезпечуючи зв'язок між містами та селами, та сприяючи зближенню та обміну ресурсами.

Сучасні реформи транспортної галузі повинні мати на меті підвищення ефективності та конкурентоспроможності залізничного транспорту, забезпечення більш ефективного використання ресурсів, оптимізацію процесів, зменшення бюрократичних перешкод та покращення якості обслуговування пасажирів. Залізничний транспорт в Україні потребує модернізації, включаючи впровадження нових технологій та інновацій у керування рухом, безпеки та технічний стан інфраструктури. З урахуванням цих аспектів, дослідження адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні є важливим та актуальним завданням, яке

може призвести до важливих змін у цій стратегічно важливій галузі національної інфраструктури.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Новітні теоретичні проблеми правової організації транспортної системи України були комплексно сформовано у роботі О. Клепікової¹. Господарсько-правове забезпечення функціонування залізничного транспорту України в умовах реформування розкрито І. Рудяга². Цивільно-правове регулювання відносин, що виникають з перевезення залізничним транспортом розкрив Р. Сірко³. З позиції адміністративного права, сучасними дослідженнями є праці У. Нор⁴ щодо визначення адміністративно-правових заходів безпеки громадян на залізничному транспорті України, Т. Тимчишина⁵ щодо протидії правопорушенням, що вчиняються на залізничному транспорті, Ю. Дем'янчука⁶ щодо формування адміністративно-правових засад функціонування залізничного транспорту в Україні. Новітній розвиток теоретичних засад публічного регулювання ринку залізничних перевезень розкрив В. Каюкін⁷.

Інші важливі загальні та спеціальні правового виміру управління залізничним транспортом розкривали у своїх працях такі вчені як В. Авер'янов, Є. Азаров, А. Апанасенко, Ю. Битяк, А. Божок, А. Бойко, А. Буковський, А. Гаркуша, Л. Гнатенко, І. Голосніченко, О. Дараган, О. Дейнека, А. Дергоусова, Е. Деркач, Є. Довженко, О. Дрозд, П. Дундич, О. Євсєєва, В. Задоя, В. Кадала, Л. Калініченко, С. Ківалов, О. Кірдіна, О. Коваленко, М. Ковалів, В. Ковальов, Ю. Комаринська, А. Комзюк, М. Корінь, А. Кочина, О. Криворученко, Ю. Крихтіна, Л. Кушнір, О. Левченко, Ю. Лозинський, М. Лошицький, В. Матвієнко, О. Матусевич, Р. Мельник, А. Мінченко, Т. Мукмінова, В. Овчиннікова, В. Орлова, Б. Остапюк, Н. Панченко, А. Пасічник, У. Плекан, Т. Полішко, Р. Прокоп'єв, В. Прохоров, В. Семчик, Р. Сущенко, Л. Тараш, Д. Тимоха, М. Ткаченко, І. Токмакова, Г. Фердман, Т. Чаркіна, Т. Чернявська, О. Чорномаз, О. Шаригіна, Ю. Шемшученко, М. Шелухін, Р. Шишка, В. Щербак, Н. Якименко, О. Ярема, Х. Ярмакі, О. Юхно та інші.

Не зважаючи на наукове та практичне формування діючого механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні, умови війни роблять залізничний транспорт ще важливішим для внутрішніх справ

¹ Клепікова О.В. Теоретичні проблеми правової організації транспортної системи України: дис. д-ра юрид. наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. Київ. 2019. 502 с.

² Рудяга І. Господарсько-правове забезпечення функціонування залізничного транспорту України в умовах реформування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 21 с.

³ Сірко Р. Цивільно-правове регулювання відносин, що виникають з перевезення залізничним транспортом: теорія та практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03; Заклад вищ. освіти "Ун-т короля Данила". Івано-Франківськ, 2021. 36 с.

⁴ Нор У. Адміністративно-правові заходи безпеки громадян на залізничному транспорті України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2012. 234 с.

⁵ Тимчишин Т. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, що вчиняються на залізничному транспорті : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2012. 229 с.

⁶ Дем'янчук Ю. Адміністративно-правові засади функціонування залізничного транспорту в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2013. 218 с.

⁷ Каюкін В. Публічне регулювання ринку залізничних перевезень: автореф. дис. ... д.філософ; Національний університет цивільного захисту України. 2022. 5 с.

держави, оскільки є способом для переміщення військ, бойової техніки, гуманітарної допомоги та інших ресурсів. Ефективне управління залізницею стає необхідністю для забезпечення безпеки та ефективності дій в умовах військового конфлікту. Умови війни також включають гуманітарні вимоги, такі як евакуація цивільного населення та доставка гуманітарної допомоги в райони конфлікту, відповідно адміністративно-правовий механізм повинен бути максимально ефективним до швидкого реагування на ці ситуації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обрана тема дисертаційної роботи спрямована на виконання основних положень Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21 та плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Дисертаційна робота узгоджується з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р.; Конвенції про міжнародні залізничні перевезення від 9 травня 1980 р., ратифікованої Законом України 05 червня 2003 р. № 943-IV; Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р; Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695.

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу теорії та практики адміністративного права, норм національного та інтегрованого законодавства, практики діяльності суб'єктів управління, розкрити адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні та визначити напрямки побудови нової моделі управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Для досягнення поставленої мети в роботі заплановано розв'язати наступні *завдання*:

- визначити поняття залізничного транспорту загального користування України;
- сформулювати зміст та ознаки державного управління залізничним транспортом загального користування в Україні, як функції держави;
- розкрити завдання управління залізничним транспортом загального користування України;
- проаналізувати нормативно-правовий масив забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні;
- сформулювати методологію дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні;
- визначити елементи адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні;

- розкрити зміст форм та методів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні;
- визначити адміністративні процедури забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні;
- встановити систему суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні;
- виділити повноваження Кабінету Міністрів України щодо утворення та функціонування акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування;
- визначити правовий статус публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування як суб'єкта управління залізничним транспортом загального користування в Україні;
- визначити контроль, як функцію держави щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні;
- розкрити основні напрямки контрольної діяльності у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні;
- розкрити міжнародні стандарти і практики здійснення управління залізничним транспортом загального користування;
- сформуванати напрямки удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері формування та реалізації адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження базувалося на загально-філософських підходах, загальнонаукових та спеціально-юридичних методах наукового пізнання. *Діалектичний* підхід дозволив всебічно проаналізувати процеси, які впливають на розвиток і функціонування сфери управління залізничним транспортом загального користування шляхом застосування матеріалістичної та ідеалістичної діалектики (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.5). *Синергетичний* підхід дав можливість сформуванати інноваційний, багатоаспектний погляд на досліджувану систему управління залізничним транспортом в Україні (підрозділ 1.2, розділи 4, 5). *Системний* підхід дослідження передбачив аналіз та розгляд залізничного транспорту як складної системи, що має внутрішню структуру взаємодіючих інтегрованих компонентів (підрозділ 1.3, розділи 2, 3). Завдяки *комунікативному* підходу було сформовано уявлення про управління як форми взаємодії всередині транспортної інфраструктури (підрозділ 1.2, розділ 3).

Логічний метод дав можливість сформуванати нові поняття та застосувати закони логіки до досліджуваного управління залізничним транспортом загального користування (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.1, 4.1). Методи *дедукції* та *індукції* використовувалися задля формування нових якісних особливостей управління залізничним транспортом загального користування (підрозділи 1.1,

1.2, 1.3). Загальнонаукові методи *аналізу* та *синтезу* застосовувалися щодо збору, обробки та інтерпретації стану системи управління та розробки ефективних стратегій для її подальшого розвитку (підрозділ 1.4, розділи 2, 3, 4, 5). *Системно-структурний* метод був спрямований на аналіз та вдосконалення управління залізничним транспортом загального користування в Україні як складної системи (підрозділ 1.3, розділи 2, 3, 4). *Функціональний* метод дозволив вивчити, оцінити та оптимізувати функції суб'єктів управління транспортної системи (підрозділ 1.3, розділи 2, 3, 4).

Формально-юридичний підхід використано щодо вивчення та аналізу нормативно-правового масиву забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні) (підрозділ 1.4, розділи 2, 3, 4, 5). *Інструментально-правовий* метод дозволив здійснити характеристику адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування (розділ 3). *Порівняльно-правовий* метод застосовано щодо розкриття та аналізу міжнародних стандартів і практик здійснення управління залізничним транспортом загального користування (підрозділ 5.1). Метод теоретико-правового прогнозування дозволив сформулювати пріоритетні напрямки побудови нової моделі управління залізничним транспортом загального користування в Україні (підрозділ 5.2). *Соціолого-правовий* метод використано при проведенні авторського соціологічного опитування у сфері використання залізничного транспорту загального користування в Україні (додаток Б до дисертації).

Емпіричну базу дисертації становлять узагальнення практики та звіти діяльності Укрзалізниці, дані з Єдиного державного реєстру судових рішень, офіційні інтегровані звіти міжнародних організацій у сфері функціонування залізничного транспорту загального користування в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є сучасним комплексним дослідженням адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні, у якому сформовано питання теорії та практики щодо розвитку транспортної галузі України з позиції адміністративного права. Основними з них є такі:

уперше:

– розкрито залізничний транспорт загального користування України, як об'єкт адміністративно-правового регулювання, що є складним адміністративно-правовим механізмом управління, що використовується для формалізації та реалізації державної транспортної політики, та включає в себе комплекс адміністративно-правових інструментів та напрямків діяльності, що формують та впливають на відповідні публічно-правові та суспільні відносини з метою забезпечення сталого розвитку суспільства, враховуючи екологічні, економічні, соціальні та інші потреби новітнього покоління;

– залежно від характеру мети, виділено декілька підвидів управління залізничним транспортом загального користування в Україні: 1) стратегічне управління (орієнтоване на досягнення довгострокових цілей транспортної галузі, таких як економічний розвиток держави, конкурентоспроможність,

збільшення прибутку тощо); 2) тактичне управління (досягнення середньострокових цілей, таких як ефективне використання транспортних ресурсів, оптимізація виробничих процесів, збільшення продуктивності тощо); 3) операційне управління (орієнтоване на досягнення короткострокових цілей, таких як планування та контроль за денним розкладом роботи залізниць, управління запасами поїздів, зниження витрат тощо); 4) інноваційне управління (розвиток та впровадження новітніх технологій та ефективних практик, цифровізації транспортної галузі тощо); 5) людське управління (досягнення цілей організації шляхом ефективного управління суб'єктів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні, підвищення кваліфікації працівників транспортної галузі тощо); 6) екологічне управління (зменшення атмосферних викидів, мінімізація звукового впливу, тощо); 7) безпекове управління (гарантування безпекових стандартів та норм, покращення умов, захист пасажирів залізничного транспорту тощо);

– сформовано особливість використання синергетичного підходу в дослідженні управління залізничним транспортом загального користування в Україні, як інноваційного, багатоаспектного погляду на досліджувану систему управління залізничним транспортом, у якій ключовим фактором є самоорганізація та здатність самостійного структурування, в стані стабільності або нерівноваги, що проявляє нелінійний характер системи управління на зміну умов та впливу зовнішніх факторів (наприклад, війни) задля належної оптимізації, розвитку та функціонування складної системи управління залізничною інфраструктурою в Україні;

– виділено специфіку корпоративних повноважень Кабінету Міністрів України як вищого органу акціонерного товариства «Українська залізниця», що полягає у формуванні внутрішньої стратегії діяльності Укрзалізниці, визначенні статутних змін щодо внутрішньо-господарського управління акціями та статутним капіталом, контролі та координації системи внутрішнього управління, виконанні інших централізованих завдань корпоративного управління;

удосконалено:

– термінологічне розуміння змісту функції держави щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні як напрямку державно-регуляторного впливу, що полягає у забезпеченні врегульованого, ефективного, та безпечного функціонування залізничної інфраструктури та послуг, які надаються відповідно до потреб населення та промислових підприємств, що трансформується у адміністративно-правовий механізм управління, у якому держава виступає основним регулятором, забезпечуючи дотримання законодавства, стандартів безпеки та якості, контролюючи роботу підприємств та здійснюючи інші необхідні заходи для забезпечення стабільності та розвитку транспортної галузі;

– поділ підзаконних актів як складової нормативно-правового масиву забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні за внутрішніми напрямками управління залізничним транспортом загального користування в Україні, серед яких виділено акти щодо стратегічного

розвитку залізничної інфраструктури, забезпечення безпеки залізничного транспорту, дотримання екологічних стандартів при використанні залізничного транспорту та підтримки якості надання транспортних послуг тощо.

– наукове розуміння адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні як системи адміністративно-правових, організаційних та фінансово-регуляторних інструментів, що використовуються суб'єктами забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні для визначення обсягів, напрямків та структури функціонування залізничного транспорту загального користування, забезпечення виконання правових норм та регулятивних вимог у транспортній інфраструктурі, формування стабільної та ефективної фінансово-господарської діяльності залізничних підприємств, що забезпечує суспільні потреби;

– поняття правового статусу Міністерства інфраструктури України у сфері управління залізничним транспортом загального користування як правового становища суб'єкта формування та реалізації державної транспортної політики, що визначається комплексом функціональних завдань, прав та обов'язків щодо забезпечення ефективного та безпечного функціонування залізничного транспорту загального користування в Україні, здійснення нормативно-правового регулювання, контролю за дотриманням законодавства та реалізацією державної політики у цій сфері, та розвитку міжнародного співробітництва у сфері управління залізничним транспортом загального користування;

– сутність контролю щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні у реалізації комплексної системи впливово-регулятивних заходів щодо контролю та перевірки дотримання норм та стандартів (адміністративних, фінансових, екологічних тощо), оцінки ефективності управління, забезпечення транспарентності та відповідності, загального захисту публічних інтересів та забезпечення розвитку залізничної галузі;

– правове регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів в напрямку стратегічного вдосконалення управління, формування комплексного закону про залізницю, забезпечення прав пасажирів, модернізації технічної бази залізничного транспорту, залучення громадськості та стейкхолдерів, формування та реалізації програм попередження порушень у залізничному транспорті, підвищення рівня надання залізничних транспортних послуг, розширення міжнародної співпраці;

отримали подальшого розвитку:

– положення щодо класифікації методів управління залізничним транспортом загального користування в Україні: 1) за змістом адміністративного впливу (адміністративний примус, контроль, моніторинг, планування, електронне врядування, аналіз тощо); 2) за обсягом застосування (комплексні методи управління, які передбачають використання кількох методів управління залізничним транспортом одночасно; спеціалізовані методи управління, які

передбачають застосування лише одного або декількох методів управління залізничним транспортом); 3) за напрямком застосування (адміністративні, економічні, організаційні; 4) за строком планування (довгострокове, поточне або короткострокове планування);

– теоретичні положення щодо змісту правового статусу наглядової ради акціонерного товариства «Українська залізниця» як правового становища внутрішньо-функціонального органу товариства, що є суб'єктом внутрішнього управління товариства, на який покладено функцію внутрішнього контролю діяльності товариства та забезпечення діяльності правління товариства, шляхом впровадження та реалізації корпоративної стратегії, спрямованої на розвиток акціонерного товариства;

– положення щодо виявлення особливості ліцензування, як однієї з адміністративних процедур забезпечення управління залізничним транспортом загального користування, що обумовлена унікальним правовим становищем Укрзалізниці як державного суб'єкта господарського права, та створює складну та відмінну процедуру ліцензування, з вимогами дотримання додаткових контрольних заходів та стандартів, задля гарантування державної таємниці та національної безпеки;

– наукові положення стосовно основних завдань контрольної діяльності у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні як напрямків, які реалізують контроль та гарантують відповідність діяльності суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування та суб'єктів господарювання вимогам законодавства у сфері залізничного транспорту, належність стану безпеки руху поїздів, відсутність порушень вимог законодавства у сфері залізничного транспорту;

– положення стосовно міжнародного співробітництва у сфері управління залізничним транспортом загального користування, що дозволяє обмінюватися досвідом, розроблювати більш ефективні системи стандартів, реалізовувати спільні проекти та взаємодіями для розвитку національних систем управління залізничним транспортом, та існує двох видів: 1) глобальне (участь у міжнародних організаціях та союзах; 2) двостороннє (внутрішньо між урядами держав).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що визначені в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджено та надалі може бути використано в:

– *науково-дослідній роботі* – наукові висновки можуть бути використані для формування теорії управління залізничним транспортом загального користування в Україні (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *законотворчій сфері* – напрацювання можуть бути удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів;

– *освітньому процесі* – під час підготовки та проведення лекцій, навчальних семінарських та практичних занять для здобувачів вищої освіти з навчальних

дисциплін «Адміністративне право» та «Актуальні проблеми адміністративного права» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на десяти міжнародних науково-практичних конференціях: Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.), Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.), Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі (м. Київ, 14–15 червня 2022 р.), Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.), Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.), Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність (м. Київ, 19–20 січня 2022 р.), Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.), Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.), Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.), Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації висвітлено 22 наукових статтях, з яких 2 статті – в періодичному науковому виданні іншої держави (Республіка Польща), 3 статті – в наукових зарубіжних виданнях, що включені до наукометричних баз Scopus і Web of Science, 17 статей – у фахових періодичних виданнях України, а також у 10 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, що містять п'ятнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 345 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 385 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** визначено актуальність обраної теми дисертаційного дослідження; сформовано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; розкрито мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; аргументовано наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, визначено шляхи та форми їх упровадження; розкрито апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні» містить п'ять підрозділів, у яких розкрито методологію та теоретичну сутність управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

У *підрозділі 1.1 «Залізничний транспорт загального користування України як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет публічно-*

правових відносин» на основі законів діалектики розкрито залізничний транспорт загального користування як об'єкт правового регулювання.

Визначено загально-категоріальне поняття «транспорт України» як систему різних видів транспорту, яка забезпечує переміщення людей та вантажів на території України та міжнародний транзит, що включає в себе залізничний транспорт, автомобільний транспорт, морський транспорт, річковий транспорт, повітряний транспорт та трубопровідний транспорт. Встановлено, що транспортна система України є важливою складовою інфраструктури країни та відіграє важливу роль у забезпеченні економічного розвитку шляхом переміщення людей та вантажів між різними регіонами України, що є важливим для розвитку торгівлі та інших галузей економіки.

До головних ознак, які характерні адміністративно-правовому регулюванню залізничного транспорту загального користування в Україні віднесено: 1) наявність адміністративно-правового механізму управління для досягнення відповідної загально-соціальної мети); 2) обов'язковість стратегічної формалізації державної транспортної політики; 3) цілеспрямований управлінський вплив на залізничний транспорт загального користування України як об'єкт адміністративно-правового регулювання; 4) нормативно-організаційний підхід у реалізації управління залізничним транспортом загального користування; 5) управлінська діяльність системи суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування направлена на забезпечення, захист, виконання публічного інтересу; 6) інтеграція управління залізничним транспортом загального користування до міжнародного контексту, міжнародних стандартів та ефективних практик.

Визначено, що залізничний транспорт загального користування України являє собою предмет публічно-правових відносин, що стосуються організації та функціонування залізничної інфраструктури та послуг на залізничному транспорті в Україні, а також регулювання відносин між державними органами, операторами залізничного транспорту, іншими учасниками ринку та громадськістю з метою забезпечення безпеки, доступності, якості та ефективності залізничного транспорту, а також здійснення контролю та нагляду за цією сферою.

Підрозділ 1.2 «Зміст та сутність управління залізничним транспортом загального користування в Україні як функції держави» присвячено правовій сутності державного управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Під функціями держави в площині функціонування залізничного транспорту визначено систему конкретних напрямків впливу, завдань та обов'язків, які формуються в загальну систему регулювання транспортної галузі для забезпечення порядку, захисту прав та законних інтересів громадян, економічного розвитку країни, соціальної рівності та справедливості громадян, а також покращення міжнародних транспортних відносин.

Витлумачено поняття функції державного управління щодо залізничного транспорту як процесу регулювання, планування, координації та виконання дій

державними органами транспортної галузі з метою забезпечення розвитку та ефективного функціонування суспільства відповідно до встановлених правових норм, політичних цілей та соціальних потреб, що включає в себе розробку нормативного базису та формування стратегічних напрямків, забезпечення їх виконання, моніторинг, контроль та звітність щодо результатів управлінських дій.

Однією з важливих функцій держави виділено збереження та розвиток залізничної інфраструктури та її модернізації з метою підвищення ефективності та якості перевезень, у якій держава має здійснювати законне та об'єктивне врегулювання тарифів на послуги залізничного транспорту та сприяти розвитку конкуренції у галузі.

Встановлено, що управління залізничним транспортом загального користування в Україні є однією з важливих функцій держави та має на меті забезпечення безпеки, ефективності та доступності залізничного транспорту для громадян та розвитку економіки країни. Основні аспекти сутності управління залізничним транспортом загального користування в Україні, як функції держави, включають: 1) регулювання та нормативне забезпечення (держава встановлює правила та стандарти для функціонування залізниць, що включають в себе технічні норми, правила безпеки, тарифи, процедури ліцензування тощо, що допомагає забезпечити високий стандарт якості та безпеки для користувачів та перевізників); 2) інфраструктура та інвестиції (держава несе відповідальність за розвиток та підтримку залізничної інфраструктури, включаючи будівництво, модернізацію та обслуговування залізничних трас, станцій та обладнання, що в свою чергу включає в себе інвестиції в розвиток інфраструктури з метою підтримки росту та конкурентоспроможності залізниць); 3) регулювання ринку та конкуренція (держава встановлює правила щодо допуску нових учасників на ринок залізничних перевезень, контролює концентрацію ринку, запобігає монопольним практикам та забезпечує конкуренцію серед операторів залізничного транспорту, що сприяє ефективному використанню ресурсів та покращенню якості послуг); 4) безпека та екологія (держава встановлює стандарти безпеки для залізничного транспорту та забезпечує їх дотримання та виконання, також, вживає заходів для зменшення негативного впливу залізничного транспорту на навколишнє середовище та здоров'я громадян); 5) регулювання тарифів та фінансування (держава визначає механізми формування тарифів на залізничні перевезення та забезпечує фінансування і компенсації для забезпечення доступності та стабільності цін на послуги залізниці).

У підрозділі 1.3 «Мета, завдання та функції управління залізничним транспортом загального користування в Україні» визначено зміст функціональних напрямків аналізованого управління.

Умовно, під метою управління залізничним транспортом загального користування в Україні визначено бажаний результат, який потрібно досягнути завдяки впровадженню конкретних дій, підвидів та стратегій управління, що конкретизується у завданнях, які нормативно визначені у відповідному

нормативно-правовому масиві забезпечення управління залізничним транспортом загального користування.

Встановлено, що мета управління залізничного транспорту загального користування України – це забезпечення ефективної та безпечної транспортної діяльності залізниць для задоволення потреб пасажирів та вантажовідправників відповідно до вимог ринку та чинного законодавства. До головних ознак мети управління залізничним транспортом загального користування України віднесено: 1) організацію та забезпечення безпечного та ефективного перевезення пасажирів та вантажів залізничним транспортом; 2) розвиток та модернізація залізничної інфраструктури, зокрема залізничних колій, мостів та тунелів, залізничних станцій та терміналів; 3) впровадження новітніх технологій та інноваційних рішень для підвищення ефективності та якості залізничних перевезень; 4) забезпечення дотримання стандартів якості та безпеки в залізничній галузі, а також державного регулювання у сфері залізничного транспорту; 5) розробку та реалізацію стратегії розвитку залізничного транспорту, що враховує потреби ринку та держави, тенденції світового ринку транспортних послуг та стан залізничної галузі в Україні.

Умовно, під завданнями управління залізничним транспортом загального користування в Україні запропоновано розуміти конкретні нормативні та виконавчо-розпорядчі кроки, які необхідно здійснити для досягнення мети управління, включати розробку стратегій, визначення та виконання планів дій, контроль за виконанням завдань, організацію ресурсів тощо.

У підрозділі 1.4 «Нормативно-правовий масив забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні» розкрито нормативне підґрунтя системи управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Проблемними питаннями нормативно-правового забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні виділено: 1) застарілі норми і стандарти (багато нормативних актів, які регулюють діяльність залізниць є застарілими та не відповідають сучасним стандартам та вимогам безпеки, що може призводити до небезпеки для пасажирів та вантажів, а також до технічних проблем); 2) недостатню гармонізацію з європейськими стандартами (Україна прагне гармонізувати своє законодавство з європейськими нормами, але цей процес може бути повільним і недостатньо послідовним, що в подальшому може створювати перешкоди для міжнародних перевезень та інтеграції української залізничної системи у світовий транспортний ринок); 3) корупцію та недостатність контролю (корупція в управлінні залізничним транспортом в Україні призводить до недієвого розподілу ресурсів, впливаючи таким чином на всю транспортну галузь та розвиток держави); 4) суперечності в чинному законодавстві (існує наявність різних законів та правових актів, які по-різному регулюють діяльність залізниць, що зумовлює виникнення суперечностей та невизначеності в правовому полі, що, в свою чергу, відображається на процесах прийняття рішень та виконання обов'язків).

Виявлено, що, на жаль, в Україні спостерігається наявність застарілої транспортної залізничної інфраструктури, адже, більшість залізничних магістралей в Україні були побудовані більше 50 років тому, їх технічний стан не завжди відповідає сучасним вимогам. Відповідно, застаріла інфраструктура змушує постійно проводити ремонтні роботи, що значно ускладнює транспортування товарів і пасажирів. Ця проблема зумовлена як з постійним дефіцитом фінансування, зокрема, ремонт існуючих залізничних магістралей несе значні витрати, так і загальною недосконалістю правових засад функціонування Укрзалізниці, нейтралізація яких сукупно позитивно вплине на всю транспортну галузь України.

Правовий аналіз нормативних засад щодо утворення та функціонування Укрзалізниці дозволив виділити: – Укрзалізниця є приватним акціонерним товариством, власником якого повністю є держава в особі Уряду України; – Укрзалізниця є правонаступником Державної адміністрації залізничного транспорту України, фактично відбувся перехід з публічного акціонерного товариства на приватне акціонерне товариство, що зумовлено такими факторами як забезпечення більш ефективного управління шляхом оптимізації структури управління, покращення інвестиційного клімату та необхідністю формування більш нової моделі управління відповідно до європейських стандартів; – власність Укрзалізниці розділена на акції, що є державною власністю та національним громадським майном; – статутною метою Укрзалізниці є забезпечення безпечного та якісного перевезення пасажирів та вантажів шляхом функціонування та розвитку залізничного транспорту в Україні та реалізації інвестиційних проектів у залізничній галузі; – функціонування Укрзалізниці здійснюється на основі симбіозу господарського, адміністративного та фінансового права, що виділяє її особливий правовий статус, який відрізняється від інших форм державної власності; – внутрішнє правління Укрзалізниці здійснюється через спеціальні органи (загальні збори; наглядова рада; правління; ревізійна комісія), що дає можливість забезпечити ефективне та прозоре управління підприємством та дотримання інтересів держави як власника; – фінансово-господарська діяльність Укрзалізниці підлягає жорсткому внутрішньому фінансовому контролю з елементами загального фінансового публічного контролю; – Укрзалізниця має право на самостійну господарську діяльність, яка здійснюється на ринкових засадах та відповідно до законодавства як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Основними нормативними актами щодо забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні виділено закони України «Про транспорт» та «Про залізничний транспорт», що є спеціалізованими нормативними актами, які закріплюють національну модель системи державного регулювання залізничного транспорту. Серед нормативних актів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні виділяються законодавчі акти, якими встановлена правосуб'єктність акціонерного товариства «Укрзалізниця».

У підрозділі 1.5 «Методологія дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні» сформовано засади методологічного базису аналізованої тематики.

Визначено, що методологія дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні повинна базуватися на: 1) загально-філософських підходах; 2) симбіозі основних методологічних принципів управління залізничним транспортом загального користування; 3) загальнонаукових методах; 3) спеціально-юридичних методах.

Виявлено, що діалектичний підхід дослідження управління залізничним транспортом в Україні полягає у всебічному аналізі процесів, які впливають на розвиток і функціонування цієї сфери шляхом застосування матеріалістичної та ідеалістичної діалектики до вивчення сутності, явищ, змісту, дійсності та чинників, що впливають на роботу залізничного транспорту.

Розкрито, що системний підхід дослідження управління залізничним транспортом в Україні – це загально-філософський методологічний підхід, який передбачає аналіз та розгляд залізничного транспорту як складної системи, що має внутрішню структуру взаємодіючих інтегрованих компонентів. Системний підхід дослідження управління залізничним транспортом в Україні дозволяє сформулювати уявлення про всі складові системи управління, проаналізувати їх взаємодію та залежність, ідентифікувати ключові складові транспортної інфраструктури в Україні.

Підкреслено, комунікативний підхід при дослідженні управління залізничним транспортом загального користування в Україні – це загально-філософський підхід до вивчення та аналізу системи залізничного транспорту як складної комунікаційної системи, що формує уявлення про управління як форми взаємодії всередині транспортної інфраструктури, що дозволяє забезпечити та розвивати ефективну взаємодію та співпрацю між суб'єктами залізничного транспорту, забезпечуючи більш зручне надання транспортних послуг для суспільства.

Сформовано, що принцип єдності історичного і логічного є важливим методологічним інструментом дослідження управління залізничним транспортом загального користування, який допомагає зрозуміти еволюцію системи та віднайти оптимальні рішення для її подальшого розвитку шляхом: 1) встановлення та аналізу зв'язку з історичним контекстом (врахування історичних передумов та змін у розвитку залізничного транспорту, розуміння стратегій, що стимулювали або зупиняли розвиток залізничної інфраструктури); 2) залучення логічних підходів щодо аналізу залізничного транспорту з погляду логіки функціонування та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між різними елементами управління; 3) врахування трансформацій системи управління через різні історичні періоди та знаходження оптимальних підходів до управління на сучасному етапі.

Розкрито, що принцип поєднання теорії і практики в дослідженні управління залізничним транспортом загального користування передбачає використання теоретичних знань (теорій, доктрин) та практичного досвіду для

розвитку ефективних стратегій, концепцій та рішень, спрямованих на оптимізацію функціонування та розвитку залізничної інфраструктури та послуг для загального користування. Принцип поєднання теорії і практики в дослідженні управління залізничним транспортом загального користування застосовується наступним чином: 1) при формуванні практичної спрямованості теоретичних досліджень задля забезпечення реалізованості теоретичних підходів; 2) при використанні емпіричного матеріалу (базування на емпіричних даних, аналіз практичних випадків допомагає) для покращення управлінських підходів; 3) при взаємодії з практиками управління; 4) щодо сприяння інноваціям (розробка новаторських наукових ідей, що побудовані на основі аналізу теорії та практики).

Визначено, що загальнонауковими методи дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні є: 1) логічний метод (щодо логічного формування нових понять та застосування законів логіки до досліджуваного управління залізничним транспортом загального користування); 2) методи дедукції та індукції (поділ від загального до конкретного, і навпаки, задля формування нових якісних особливостей управління залізничним транспортом загального користування); 3) методи аналізу та синтезу (щодо збору, обробки та інтерпретації стану системи управління та розробки ефективних стратегій для її подальшого розвитку); 4) системно-структурний метод, що спрямований на аналіз та вдосконалення управління залізничним транспортом загального користування в Україні як складної системи з численними взаємодіючими компонентами; 5) функціональний метод, що спрямований на вивчення, оцінку та оптимізацію функцій суб'єктів управління транспортної системи.

З'ясовано, що спеціально-юридичними методами дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні є: 1) формально-юридичний (вивчення та аналіз нормативно-правового масиву забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні); 2) порівняльно-правовий (розкриття та аналіз міжнародних стандартів і практик здійснення управління залізничним транспортом загального користування); 3) інструментально-правовий (інструментальна характеристика адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування); 4) метод теоретико-правового прогнозування (формування пріоритетних напрямків побудови нової моделі управління залізничним транспортом загального користування в Україні); 5) соціолого-правовий (проведення соціального опитування у сфері використання залізничного транспорту загального користування в Україні).

Розділ 2 «Характеристика адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформовано та проаналізовано механізм реалізації аналізованого управління.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та основні елементи адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального*

користування в Україні» розкрито зміст та структуру механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Розглядаючи адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування, підкреслюється, що існує недостатня ефективність управління залізничним транспортом, яка проявляється у неспроможності забезпечити оптимальне використання ресурсів, ефективну розстановку потоків транспорту, раціональне планування маршрутів та графіків руху поїздів. Не менш важливою акцентована проблема недостатньої прозорості та координації між органами державного управління, що відповідають за різні аспекти роботи залізничного транспорту. Також актуальною залишається проблема корупції, яка полягає у недостатній прозорості у процесах закупівель, розподілу ресурсів та прийнятті рішень може сприяти виникненню корупційних схем, які негативно впливають на ефективність та розвиток залізничного транспорту. Зазначені проблеми пов'язані як з фінансовим регулюванням, так і внутрішньо-адміністративним, що в симбіозі формує єдиний правовий механізм управління залізничним транспортом в Україні, від рівня ефективності якого залежить потенціал економіки держави та соціальний розвиток.

Сформовано, що адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні спрямований на забезпечення безпеки пасажирів, підвищення якості послуг, забезпечення економічної ефективності та розвитку транспортної інфраструктури.

Основними елементами адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні визначено: – нормативно-правовий масив забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні та міжнародні стандарти здійснення управління залізничним транспортом загального користування; – форми забезпечення управління залізничним транспортом загального користування; – методи забезпечення управління залізничним транспортом загального користування; – адміністративні процедури забезпечення управління залізничним транспортом загального користування; – контроль у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

У підрозділі 2.2 *«Форми та методи забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні»* охарактеризовано правові прояви та засоби реалізації управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Виділено ознаки форм управління залізничним транспортом загального користування в Україні: 1) цілеспрямованість на досягнення мети, завдань та функцій управління залізничним транспортом загального користування; 2) системність у формуванні адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування та діяльності суб'єктів забезпечення управління; 3) трансформація щодо формування максимальної ефективності управління; 4) прозорість та доступність форм управління залізничним транспортом загального користування; 5) адаптивність, гнучкість та

інноваційність до змін в зовнішньому середовищі та внутрішніх факторах, що впливають на управління.

Виявлено, що форми забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні за своїм змістом є різноманітними проявами, засобами та підходами, які використовуються та впроваджуються, зокрема, Кабінетом Міністрів України для забезпечення ефективного управління залізничним транспортом України з метою досягнення стратегічних цілей та завдань управління в галузі залізничного транспорту. Формами управління залізничним транспортом загального користування в Україні визначено: 1) правові (законодавче та підзаконне регулювання діяльності залізничного транспорту України); 2) фінансові (забезпечення фінансування залізничної галузі, визначення тарифів на перевезення вантажів та пасажирів тощо); 3) організаційні (забезпечення функціонування та розвитку організаційної структури залізниці, процедури управління персоналом, встановлення системи управління якістю тощо); 4) технічні (застосування сучасних технологій управління залізницею, впровадження нових технічних рішень для підвищення ефективності та безпеки руху); 5) соціальні (забезпечення соціальних гарантій працівникам залізниці, забезпечення безпеки праці та здоров'я працівників, розвиток соціальної інфраструктури на території залізничних станцій тощо).

Основними ознаками методів управління залізничним транспортом загального користування в Україні визначено: 1) системність підходу формування методів, які базуються на розумінні транспортної системи, яка складається з різних взаємодіючих елементів. 2) методи спрямовані на забезпечення максимальної ефективності управління залізничним транспортом загального користування; 3) методи управління повинні забезпечувати систему контролю та оцінки діяльності залізничної галузі; 4) гнучкість та адаптивність відповідно до потреб залізничної галузі та змін в її діяльності.

Підрозділ 2.3 «Адміністративні процедури забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні» присвячено аналізу правових процедур як процесуальних проявів управління залізничним транспортом загального користування.

Розкрито адміністративні процедури забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні як комплекс процедурних дій, що визначають порядок організації, контролю та регулювання функціонування залізничного транспорту загального користування в Україні на адміністративному рівні. Визначено наступні адміністративні процедури забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні: – контроль-наглядові; – інспекційні; – юрисдикційні (адміністративна відповідальність у сфері функціонування залізничного транспорту); – ліцензійні; – процедура розгляду скарг та претензій.

Адміністративні процедури регламентують управлінські процедури та юрисдикційні процеси, встановлюючи порядок дій органів публічної адміністрації у вирішенні індивідуальних адміністративних справ. Ці процедури регулюються адміністративним правом та спрямовані на забезпечення

додержання закону, захист прав і законних інтересів громадян та інших осіб, а також на виконання обов'язків і норм правопорядку у сфері залізничного транспорту. Адміністративні процедури включають в себе розгляд справ, видачу адміністративних актів, регулювання відносин між суб'єктами публічної адміністрації та громадянами, а також забезпечення прозорості та законності діяльності державних органів.

Розділ 3 «Система суб'єктів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких системно та окремо визначено правове становище суб'єктів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

У підрозділі 3.1 *«Поняття системи суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні»* розкрито загальну характеристику системи суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Під системою суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні визначено систему (мережу) органів, юридичних осіб чи будь-яких інших суб'єктних інституцій, які формують, реалізують та забезпечують процес управління залізничним транспортом загального користування, для сприяння розвитку транспортної галузі. Встановлено, що система суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні є досить складною та розгалуженою, що формується на складному координаційному рівні, включаючи різні за правосуб'єктністю суб'єкти, кожен з яких відповідає за конкретні функції.

Поділено систему суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні за категоріями компетенції: загальна (Кабінет Міністрів України); галузева (Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України); спеціальна (акціонерне товариство «Укрзалізниця»; Державна інспекція України з безпеки на наземному транспорті); паралельна (місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування); доповнююча (Міністерство цифрової трансформації України).

Основними функціональними завданнями Міністерства інфраструктури України у сфері управління залізничним транспортом загального користування визначено: 1) формування та реалізація державної політики у цій сфері; 2) контроль у сфері управління залізничним транспортом загального користування; 3) міжнародне співробітництво у сфері управління залізничним транспортом загального користування.

Підрозділ 3.2 *«Повноваження Кабінету Міністрів України щодо утворення та функціонування публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування»* присвячено правовому становищу Уряду України як одного з суб'єктів аналізованої системи суб'єктів управління.

Визначено, що акціонерне товариство залізничного транспорту загального користування є центральним суб'єктом, що займається залізничним транспортом в країні, утворення якого було пов'язано безпосередньо з реформуванням

залізничного транспорту в Україні, що почалося в 2015 році. Акціонерне товариство залізничного транспорту загального користування було утворено шляхом реорганізації підприємств, що належали до колишньої Державної адміністрації залізничного транспорту України. Починаючи з 2015 року було ухвалено ряд нормативно-правових актів, які передбачають процедуру утворення та функціонування нового національного залізничного оператора – Укрзалізниці, головною особливістю якої є той факт, що вона зареєстрована, як акціонерне товариство, але яке повністю належить державі Україна та з головним управлінням під керівництвом Уряду України.

Визначено, що правовий статус Кабінету Міністрів України як вищого органу акціонерного товариства «Українська залізниця» – це правове становище вищого органу внутрішнього управління Укрзалізниці, що у формі загальних зборів та на основі адміністративного та господарського законодавства, та внутрішньо-статутних норм діяльності Укрзалізниці забезпечує розвиток транспортної залізничної інфраструктури в Україні.

Визначено, що Кабінет Міністрів України відіграє ключову та унікальну роль у створенні та функціонуванні Укрзалізниці, забезпечуючи ефективне управління та розвиток залізничного транспорту в Україні, що обумовлено публічним характером управління Укрзалізницею та її особливим статусом як акціонерного товариства.

У підрозділі 3.3 «Правовий статус публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування як суб'єкта управління залізничним транспортом загального користування в Україні» проведено аналіз Укрзалізниці як основоположного суб'єкта із складним правовим статусом.

Розкрито завдання Укрзалізниці з позиції адміністративного права як концептуальні напрямки функціонування та розвитку залізничної транспортної інфраструктури з метою задоволення потреб суспільного виробництва та населення в перевезень, що реалізуються через використання методів, форм та процедур, що формуються в єдиний механізм ефективного управління залізничного транспорту.

Визначено концептуальні завдання Укрзалізниці з позиції адміністративного права: – управління та адміністрування залізничним транспортом загального користування; – розробка та реалізація стратегії розвитку залізничного транспорту з урахуванням потреб населення і промислових можливостей; – розвиток та підвищення ефективності залізничної інфраструктури; – забезпечення координації роботи залізничної інфраструктури; – впровадження інновації в галузі залізничної інфраструктури та екологічних норм; – забезпечення надійності та безпеки перевезень, здійснення регулярного контролю за станом залізничної інфраструктури та рухомого складу. – підвищення кваліфікації працівників залізничної галузі.

За своїм правовим статусом наглядова рада акціонерного товариства «Українська залізниця» є колегіальним органом, що діє відповідно до вимог законодавства та статуту товариства, без права втручання у поточну діяльність Укрзалізниці, що належить до компетенції вищих органів її управління.

Розкрито, що за своїм правовим статусом Ревізійна комісія акціонерного товариства «Українська залізниця» є органом внутрішнього контролю, що проводить ревізії фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства, включаючи перевірку достовірності фінансової звітності, внутрішнього контролю та обліку, а також дотримання вимог законодавства України та статуту акціонерного товариства. Ревізійна комісія акціонерного товариства «Українська залізниця» виконує важливу роль у забезпеченні ефективного управління фінансами та господарською діяльністю. Завдання Ревізійної комісії акціонерного товариства «Українська залізниця» полягає у забезпеченні незалежного та об'єктивного контролю за використанням фінансових та матеріальних ресурсів товариства. Крім того, Ревізійна комісія надає комплексні рекомендації з покращення фінансової та господарської діяльності, та впровадження ефективних стандартів та процедур в діяльність залізничного транспорту. Метою Ревізійної комісії акціонерного товариства «Українська залізниця» є збереження та раціональне використання фінансових та матеріальних ресурсів Укрзалізниці, а також запобігання, попередження та припинення фінансових порушень законодавства.

Розділ 4 «Напрямки здійснення контролю у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформовано види та особливості контролю у сфері управління залізничним транспортом загального користування.

У підрозділі 4.1 «Сутність та види контролю щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні» розкрито поняття та різновиди контролю як методу управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Під терміном «контроль щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні» визначено систему заходів та процедур, спрямованих на перевірку, оцінку та нагляд за виконанням встановлених норм, стандартів, положень в рамках функцій та повноважень системи суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні з метою забезпечення ефективності, законності, транспарентності та відповідності управлінських дій визначеним цілям і стратегічним завданням.

Розкрито, що контроль, як функція державного управління, є важливою складовою процесу управління державними ресурсами, діяльністю та реалізацією публічної політики та може поділятися на такі види: 1) фінансовий контроль (спрямований на перевірку використання фінансових ресурсів, аудит фінансової звітності, контроль витрат та доходів, а також оцінку фінансової ефективності програм і проектів у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні); 2) юридичний (правовий) контроль (визначення відповідності дій та рішень системи суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні вимогам чинного законодавства); 3) організаційний контроль (оцінка ефективності та результативності організаційної структури та внутрішніх процесів управління залізничним транспортом загального користування); 4) адміністративний

контроль (нагляд за виконанням адміністративних рішень та інших адміністративних актів); 5) публічний контроль (здійснюється громадськістю, задля забезпечення відкритості та прозорості управління залізничним транспортом загального користування у встановлених межах); 6) технічний (інженерний) контроль (перевірка технічних аспектів та безпеки залізничного транспорту); 7) екологічний контроль (дотримання екологічних стандартів, вимог та норм у сфері користування залізничним транспортом).

Основними аспектами контролю, як функції державного управління є: 1) перевірка дотримання норм та стандартів управління (адміністративних, фінансових, екологічних, тощо); 2) оцінка ефективності управління та реалізації стратегічних програм, проектів та заходів; 3) забезпечення транспарентності та відповідності (сприяння підвищенню відкритості та доступності інформації про стан управління залізничним транспортом загального користування в Україні у встановлених межах); 4) корекція та виправлення відхилень управління залізничним транспортом загального користування в Україні, з формуванням своєчасних рішень та заходів для удосконалення управлінської практики; 5) захист публічних інтересів громадян та забезпечення розвитку залізничної галузі.

Підрозділ 4.2 «Напрямки контрольної діяльності у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні» присвячено сферам поширення контролю щодо конкретного сектору управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Сформовано, що контрольна діяльність у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні – це система заходів, спрямованих на забезпечення відповідності фактичного стану залізничного транспорту загального користування, як об'єкта контролю, встановленим вимогам шляхом порівняння фактичних даних з плановими, нормативними або іншими орієнтирами, що трансформується у контрольну-наглядову діяльність суб'єктів забезпечення управління.

Розкрито, що контрольна діяльність може здійснюватися різними напрямками з використанням комплексної сукупності інструментів з метою забезпечення ефективності та результативності управління залізничним транспортом загального користування. Основними інструментами контрольної діяльності у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні є: 1) контроль за управлінням залізничним транспортом загального користування; 2) моніторинг виконання планових завдань управління залізничним транспортом загального користування; 3) перевірка суб'єктів надання транспортних послуг; 4) аудит фінансової звітності суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування; 5) внутрішній аудит; 6) зовнішній аудит; 7) оцінка результатів діяльності суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування.

Встановлено, що контрольна діяльність у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні практично є системою заходів, спрямованих на перевірку, оцінку та регулювання діяльності суб'єктів

управління залізничним транспортом загального користування та суб'єктів господарювання, які здійснюють перевезення пасажирів і вантажів залізничним транспортом. Метою контрольної діяльності у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні є: забезпечення безпеки руху поїздів; дотримання вимог законодавства у сфері залізничного транспорту; ефективність діяльності суб'єктів.

Розділ 5 «Пріоритетні напрямки побудови нової моделі управління залізничним транспортом загального користування в Україні» складається з двох підрозділів, у яких на основі аналізу проблем національної системи правового регулювання та міжнародних стандартів, сформовано новітні шляхи удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів.

У підрозділі 5.1 *«Міжнародні стандарти і практики здійснення управління залізничним транспортом загального користування та можливість адаптації в останніх в національну правову систему»* проаналізовано міжнародну систему стандартів управління залізничним транспортом загального користування.

Визначено, що роль Міжурядової організації з міжнародних залізничних перевезень (ОТІФ) щодо здійснення управління залізничним транспортом загального користування полягає у встановленні єдиного правопорядку у міжнародних залізничних перевезеннях (включаючи договори про перевезення пасажирів і вантажів, використання вагонів, інфраструктуру, технічні стандарти і процедури), сприяння інтеперабельності та технічній гармонізації, подолання ускладнень на кордоні, розробці єдиної процедури з технічного допуску обладнання, моніторингу виконання правил і рекомендацій.

Сформовано, що Міжнародний комітет залізничного транспорту (СІТ) відіграє ключову роль у сфері управління залізничним транспортом загального користування та може мати важливу значущість для адаптації своєї практики діяльності в українську правову систему, що полягає в наступному: 1) СІТ має багатий досвід у регулюванні та сприянні розвитку міжнародних залізничних перевезень; 2) СІТ може виступити консультативним партнером для українських залізниць та органів управління залізничним транспортом у справах щодо дотримання міжнародних стандартів; 3) СІТ може сприяти впровадженню сучасних інформаційних технологій та цифрових рішень у систему залізничного транспорту в Україні; 4) СІТ може надавати українським залізницям і органам влади експертну підтримку у приведенні національного законодавства у відповідність до міжнародних норм та стандартів; 5) СІТ може допомогти у створенні правової бази для спрощення процедур залізничних перевезень і підвищення їх ефективності в Україні; 6) СІТ може сприяти обміну досвідом та найкращою практикою між українськими та іншими членами організації з метою покращення управління залізничним транспортом.

Розкрито, що роль Співтовариства європейських залізниць та інфраструктурних компаній (СЕР) в управлінні залізничним транспортом загального користування можна визначити наступним чином: 1) однією з

основних ролей CER є представництво інтересів своїх членів у важливих європейських інституціях, що дає змогу впливати на процеси регулювання та формування політики залізничного транспорту на європейському рівні; 2) CER працює над створенням загальноєвропейських стандартів та специфікацій для продажу квитків на поїзди, що сприяє гармонізації практики продажу квитків у різних країнах. Ця роль може бути корисною для України, яка може використовувати ці стандарти як основу для адаптації своєї практики продажу квитків та розширення міжнародних перевезень; 3) CER сприяє розширенню співпраці з іншими країнами, що може стати платформою для обміну досвідом та кращих практик управління залізничним транспортом, а також для встановлення партнерських відносин та спільних проектів; 4) CER сприяє цифровізації і покращенню обслуговування пасажирів.

Визначено, що Міжнародний союз залізниць (UIC) відіграє важливу роль у здійсненні управління залізничним транспортом загального користування та має потенціал для адаптації своєї практики діяльності в українську правову систему, що полягає у: 1) координації та стандартизації залізничного транспорту між різними країнами та операторами; 2) сприяння обміну технічними знаннями та досвідом між країнами та операторами; 3) сприяння розвитку інновацій у залізничній галузі, зокрема впровадженню цифрових технологій, автоматизації тощо; 4) сприяння вдосконаленню стандартів безпеки та зменшенню негативного впливу залізничного транспорту на навколишнє середовище; 5) створення навчальних платформ та програм для підготовки фахівців у галузі залізничного транспорту.

Проаналізовано, що роль Форуму залізниць Європи (FTE) щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні полягає в сприянні інтеграції, плануванні та оптимізації залізничних перевезень, а також в передачі європейського досвіду та практик для адаптації до українських умов та правової системи, зокрема: 1) FTE сприяє інтеграції та співробітництву України з іншими європейськими членами організації; 2) FTE сприяє транскордонним перевезенням в Україні, що включає узгодження графіків руху, планування маршрутів та обсягів перевезень; 3) FTE є бізнес-консультантом щодо європейських ІТ-систем управління потужністю менеджерів інфраструктури, де Україна може використовувати їхній досвід і підходи для розвитку власних ІТ-систем, які відповідають вимогам європейського залізничного транспорту; 4) FTE сприяє реформам у залізничному секторі, може надавати консультації та рекомендації щодо реформ та модернізації української залізничної системи на основі європейського досвіду; 5) FTE сприяє українській участі в проектах та ініціативах, фінансованих Європейським Союзом, що спрямовані на розвиток та модернізацію залізниць.

Визначено, що Україна є учасником провідних глобальних міжнародних організацій розвитку залізничного транспорту, а також та в особі Уряду, уклала низку двосторонніх угод у сфері залізничного транспорту, що дозволяє впроваджувати міжнародні стандарти та реалізовувати спільні проекти щодо розвитку транспортної залізничної інфраструктури.

У підрозділі 5.2 «Шляхи удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів» розкрито сучасні проблеми та шляхи їх вирішення щодо впровадження ефективного та збалансованого управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Виділено декілька конкретних шляхів удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів: 1) стратегічне вдосконалення управління залізничним транспортом загального користування в Україні; 2) формування комплексного закону про залізницю; 3) забезпечення прав пасажирів та користувачів залізничного транспорту; 4) створення комісії, що здійснює державне регулювання в сфері транспорту; 5) модернізація технічної бази залізничного транспорту; 6) залучення громадськості та стейкхолдерів щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні; 7) формування та реалізація програм попередження порушень у залізничному транспорті; 8) вдосконалення та підвищення рівня надання залізничних транспортних послуг шляхом змінення та посилення адміністративної відповідальності за порушення правил користування засобами залізничного транспорту; 9) підвищення професійної кваліфікації працівників залізничної галузі; 10) розширення міжнародної співпраці у сфері управління залізничним транспортом загального користування.

Визначено, що стратегічне вдосконалення управління залізничним транспортом загального користування в Україні як напрям удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні полягає у наступних аспектах: 1) посилення антикорупційних заходів (розробка та впровадження прозорих та ефективних антикорупційних механізмів у залізничній галузі. Це може включати створення спеціалізованих антикорупційних органів, забезпечення прозорості у процесі прийняття рішень, контроль за фінансовою діяльністю та вжиття відповідних санкцій за корупційні дії); 2) запровадження електронних систем управління (використання сучасних інформаційних технологій та електронних систем управління для автоматизації процесів, включаючи управління рухом поїздів, моніторинг, квітування та аналітику даних); 3) вдосконалення тарифної політики (розробка системи прозорих тарифів, яка враховуватиме економічні та соціальні фактори, а також конкуренцію на ринку); 4) забезпечення рівного та недискримінаційного доступу до залізничної інфраструктури (встановлення прозорих процедур доступу, усунення бар'єрів та обмежень, розвиток механізмів координації між різними операторами, а також встановлення ефективних механізмів розподілу потужностей та ресурсів); 5) підвищення стандартів безпеки (посилення нормативно-правових вимог та стандартів безпеки в залізничному транспорті, а також введення ефективних систем контролю та моніторингу); 6) стимулювання інвестицій (розробка та впровадження спеціальних заходів для привернення інвестицій у розвиток залізничної інфраструктури та покращення управління, впровадження інвестиційних

програм та залучення зовнішнього фінансування для модернізації і розвитку залізничної системи).

Проаналізовано, що створення нового законодавчого акту, який охоплюватиме всі аспекти управління залізничним транспортом обумовлене: 1) особливістю нормативно-правового масиву забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні щодо симбіозу норм адміністративного, господарського, трудового, фінансового та екологічного права; 2) застарілістю спеціалізованого Закону України «Про залізничний транспорт» 3) недосконалістю правового регулювання статусу Укрзалізниці; 4) необхідністю впровадження новітніх стандартів та умов перевезення залізничним транспортом. Відповідно, новий закон «Про залізничний транспорт» повинен визначати чіткі принципи регулювання та управління залізничним транспортом, структуру та функції органів управління, статус Укрзалізниці, засади контролю, вимоги до безпеки та якості послуг, захисту прав пасажирів тощо.

Зазначено, що відносно забезпечення прав пасажирів та користувачів залізничного транспорту в Україні необхідна розробка та вдосконалення законодавства, спрямованого на захист прав пасажирів та користувачів залізничного транспорту, що може включати встановлення механізмів компенсації за порушення прав, забезпечення доступу до інформації про розклади, тарифи та послуги, а також розробку процедур розгляду скарг та конфліктних ситуацій.

В Україні спостерігається розпорошеність правових норм щодо врегулювання прав та обов'язків пасажирів та користувачів залізничним транспортом загального користування, що обумовлює необхідність формування єдиного правового акту «Про права та обов'язки користувачів залізничного транспорту», який слід формувати на основі положень Регламенту Європейського Парламенту та Ради № 2021/782 від 29 квітня 2021 року про права та обов'язки пасажирів залізничного транспорту, та враховувати сучасні тенденції щодо захисту прав жінок, заборони дискримінації, дієвого порядку розв'язання суперечок, якості надання сервісних послуг тощо.

В Україні є необхідність створення Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сфері транспорту, як незалежного органу, що відповідає б за регулювання залізничного сектору шляхом здійснення контролю за тарифною політикою, виконання правил безпеки та якості надання залізничних послуг, додержання вимог щодо фінансової стійкості. Окрім того, Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері транспорту повинна мати певний адміністративний вплив, що практично допоможе реалізувати її повноваження.

Виділено, що як напрямок, модернізація технічної бази залізничного транспорту має бути спрямована щодо подальшого формування сумісних залізничних колій з європейською мережею, оновлення технічної бази залізниці, впровадження новітнього обладнання та інформаційних систем.

Одним із напрямком удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні розкрито залучення громадськості та стейкхолдерів, що полягає у залученні громадськості, представників інтересів користувачів та стейкхолдерів залізничної галузі перед владними органами та залізничною компанією для надання рекомендацій щодо стратегічних рішень і політики управління залізничною галуззю, сприяння збалансованому та справедливому управлінню залізничною галуззю, запобігання корупції та покращення якості послуг залізничної галузі.

Запропоновано окремо органам державної влади сформувати та реалізувати програми попередження порушень у залізничному транспорті шляхом проведення інформаційних кампаній, навчальних заходів та свідомого формування культури безпеки серед працівників та громадськості.

Визначено, що нині фактично сервіс надання залізничних транспортних послуг є недосконалим, що спричинено, в тому числі поведінкою самих пасажирів, що зумовлює порушення правил користування засобами залізничного транспорту.

Встановлено, що підвищення професійної кваліфікації працівників залізничної галузі має важливе значення для удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні, що може полягати у проведенні навчальних програм, тренінгів та семінарів з актуальних питань управління залізничним транспортом, безпеки, технологій та інших важливих аспектів роботи залізниці, та наступним чином впливати на систему управління залізничним транспортом: 1) підвищення якості та безпеки перевезень (професійно підготовлені працівники залізниці будуть краще розуміти важливість дотримання норм і стандартів безпеки); 2) впровадження сучасних технологій і інновацій (під час навчання працівників на підвищення професійної кваліфікації можна впроваджувати сучасні технології та інноваційні підходи до управління залізничним транспортом, що дозволить галузі залишатися конкурентоспроможною та адаптуватися до швидких змін на ринку); 3) підвищення довіри громадськості; 4) гармонізація з міжнародними стандартами (підвищення професійної кваліфікації працівників допоможе галузі відповідати міжнародним стандартам та вимогам, що сприятиме спрощенню міжнародних перевезень і розвитку міжнародного співробітництва).

Останнім напрямком виділено розширення міжнародної співпраці у сфері управління залізничним транспортом загального користування для обміну досвідом, впровадження міжнародних стандартів та нормативних актів у сфері залізничного транспорту, що дозволить ефективно впроваджувати передові практики управління та регулювання, та сприяти покращенню інтеграції української залізничної системи у світовий транспортний простір.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі аналізу теорії та практики адміністративного права, норм національного та інтегрованого законодавства, практики діяльності суб'єктів управління, розкрито адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні та визначено напрямки побудови нової моделі управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Основними з яких є такі:

1. Сформовано, що залізничний транспорт загального користування України є складною інфраструктурною системою, що становить предмет публічно-правових відносин, які виникають між державою, як регулятора виду діяльності, та суб'єктами таких специфічних правовідносин (залізничні підприємства, оператори, пасажирів, вантажовласники тощо), та включає в себе залізничні мережі, станції, рухомий склад і пов'язані з ними елементи, які призначені для забезпечення пасажирських та вантажних перевезень на території України. Публічно-правові відносини у сфері управління залізничним транспортом загального користування України ґрунтуються на відповідних нормативно-правових актах, які визначають права та обов'язки суб'єктів, участь держави у регулюванні та нагляді за залізничним транспортом як гаранта дотримання загальних інтересів в галузі залізничного транспорту, а також мету цієї діяльності, включаючи забезпечення безпеки, зручності пасажирів і ефективності вантажних перевезень.

2. Встановлено, що державне управління залізничним транспортом загального користування в Україні, як функція держави, – це специфічний державно-регуляторний вплив держави, що полягає у планомірній та владній управлінській діяльності щодо формування, забезпечення функціонування та захисту транспортної галузі як окремої соціально-економічної системи, яка забезпечує публічний інтерес та економічний розвиток країни. Основними ознаками державного управління залізничним транспортом загального користування в Україні, як функції держави є: 1) спрямованість на забезпечення публічного інтересу та економічного розвитку; 2) використання владних повноважень та ресурсів; 3) систематичність та стратегічна плановість транспортної політики; 4) планування та координація дій системи суб'єктів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні; 5) вплив на інші соціально-економічні системи з метою забезпечення їх якісної та кількісної визначеності для спільного добробуту суспільства; 6) підзвітність та відповідальність системи суб'єктів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування перед суспільством.

3. Розкрито, що завдання управління залізничним транспортом загального користування України є комплексом дій та заходів, спрямованих на забезпечення безперебійного, безпечного та ефективного руху залізничного транспорту у межах території України та на умовах міжнародної співпраці, що можуть включати: 1) забезпечення безперебійної та безпечної роботи залізничного транспорту відповідно до встановлених норм та стандартів; 2) забезпечення високої якості транспортних послуг та задоволення потреб користувачів залізничного транспорту; 3) розвиток транспортної інфраструктури

та підвищення її ефективності; 4) оптимізацію роботи залізничного транспорту з метою забезпечення максимальної ефективності та економічної доцільності; 5) забезпечення дотримання вимог щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів; 6) підтримку належного рівня безпеки та здоров'я працівників залізничного транспорту; 7) забезпечення взаємодії з іншими видами транспорту та іншими галузями економіки для забезпечення ефективного функціонування транспортної системи в цілому.

4. Підкреслено, що нормативно-правовий масив забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні характеризується наявністю широкого спектру законодавчих та підзаконних правових актів, які регулюють діяльність залізничного транспорту відповідно до вимог національних та міжнародних стандартів для задоволення суспільних потреб, з особливим симбіозом спеціальних норм адміністративного, господарського, трудового, фінансового та екологічного права, які сукупно формують ідентифікаційні ознаки механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

5. Сформовано, що методологія дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні – це системна сукупність філософських, науково-методологічних, міждисциплінарних та практичних доктрин, методів та принципів, спрямованих на вивчення та оцінку управління залізничним транспортом загального користування, та впровадження новацій в управлінні залізничним транспортом в Україні задля забезпечення сталого розвитку залізничної інфраструктури в Україні.

6. Визначено, що елементи адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні – це окремі складові єдиного механізму, що забезпечують ефективне управління залізничним транспортом загального користування, координацію системи суб'єктів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування для досягнення загальних цілей транспортної галузі, стабільну фінансово-господарську діяльність акціонерного товариства «Укрзалізниця», впровадження міжнародних стандартів, норм та методів управління залізничним транспортом загального користування в національну правову систему.

7. Під формами забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні визначено різноманітні прояви, засоби та підходи, які використовуються для забезпечення ефективного управління транспортною галуззю та відповідною системою суб'єктів, що можуть в себе такі елементи, як правові, фінансові, організаційні, технічні, соціальні та інші форми реалізації стратегічних цілей та завдань управління. Визначено, що методи управління залізничним транспортом загального користування в Україні – це система організаційно-технічних, наукових та методологічних способів, прийомів та заходів, які варіюються в залежності від специфіки адміністративно-управлінських, фінансових, екологічних та міжнародно-інтеграційних процесів, та спрямовані на забезпечення ефективності, досягнення

стратегічних цілей та безпеки функціонування залізничного транспорту загального користування в Україні.

8. Під адміністративними процедурами забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні розкрито систему регламентованих процесів та процедур, які регулюються адміністративним, фінансовим, та господарським правом та процесом, встановлюють порядок дій системи суб'єктів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування та формують відповідний контрольно-наглядовий, інспекційний, юрисдикційний, ліцензійний та претензійний напрямок реалізації управління у сфері функціонування залізничного транспорту загального користування в Україні.

9. Встановлено, що система суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні є досить складною та розгалуженою на координаційному рівні, включаючи різні за правосуб'єктністю суб'єкти, кожен з яких відповідає за конкретні функції. До системи суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні віднесено: 1) Кабінет Міністрів України; 2) Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України; 3) Акціонерне товариство «Укрзалізниця» (як основний оператор залізничного транспорту, що забезпечує рух поїздів, експлуатацію і розвиток залізничної інфраструктури); 4) Державна інспекція України з безпеки на наземному транспорті (Укртрансінспекція); 5) місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування; 6) додаткові суб'єкти, що забезпечують окремий напрямок розвитку залізничної інфраструктури (наприклад, Міністерство цифрової трансформації України створює умови для цифровізації надання транспортних послуг тощо).

10. Виділено повноваження Кабінету Міністрів України щодо утворення та функціонування акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування: 1) адміністративні (створення та управління акціонерним товариством залізничного транспорту загального користування); 2) нормативні (створення та зміни нормативно-правового масиву забезпечення управління залізничним транспортом загального користування); 3) стратегічні (формування стратегій та планів розвитку залізничної галузі); 4) корпоративні (координація системи внутрішнього управління); 5) контрольно-наглядові (здійснення контролю у сфері управління залізничним транспортом загального користування); 6) фінансові (формування та забезпечення фінансової складової управління акціонерним товариством залізничного транспорту загального користування); 7) зовнішні (адаптація управління до міжнародних стандартів, укладення міжнародних договорів, міжнародна співпраця).

11. Визначено, що правовий статус публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування як суб'єкта управління залізничним транспортом загального користування в Україні – це комплексна система прав, обов'язків, гарантій та засад організації, відповідальності та взаємодії, що визначає стан та позицію спеціального суб'єкта владного управління в правовому просторі врегулювання транспортних відносин, з

визначенням універсальних (як суб'єкта господарського права) та індивідуальних особливостей правового становища (як суб'єкта симбіозу адміністративного, господарського та фінансового права).

12. Визначено, що контроль, як функція держави щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні, представляє собою систему заходів та процедур, спрямованих на перевірку, нагляд та оцінку різних аспектів діяльності залізничного транспорту з метою забезпечення його ефективності, безпеки, відповідності встановленим нормам, а також захисту публічних інтересів. Контроль, як функція держави щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні трансформується у різні види (фінансовий, юридичний (правовий), організаційний, адміністративний, публічний, технічний (інженерний), екологічний).

13. Розкрито, що основними напрямками контрольної діяльності у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні є: 1) контроль за дотриманням вимог законодавства у сфері залізничного транспорту (перевірку відповідності діяльності таким вимогам, як безпека руху поїздів, експлуатація залізничної інфраструктури, перевезення пасажирів і вантажів, охорона праці та навколишнього середовища тощо); 2) контроль за станом безпеки руху поїздів (перевірку таких аспектів безпеки руху, як технічний стан залізничної інфраструктури, технічний стан рухомого складу, стан підготовки та кваліфікації працівників залізничного транспорту, організація руху поїздів тощо); 3) контроль за ефективністю та якістю надання транспортних послуг (перевірка таких аспектів діяльності, як якість обслуговування пасажирів, своєчасність і безпека доставки вантажів економічна ефективність діяльності тощо); 4) контроль за розподілом фінансових ресурсів; 5) контроль за формуванням тарифної політики тощо.

14. Розкрито, що міжнародні стандарти і практики здійснення управління залізничним транспортом загального користування є взаємодоповнюючою та частково спільною мережею глобального управління, що відображає унікальність міжнародної системи управління залізничним транспортом загального користування, та визначається низкою можливостей для адаптації в національну правову систему щодо впровадження правопорядку та спільних норм і правил для залізничних перевезень, сприяння інтеграбельності різних систем залізничного транспорту, спрощення та уніфікації процедур на кордоні, підвищення ефективності залізничних перевезень та зменшення ризиків, обмін досвідом між різними країнами та операторами залізниць, надання консультацій та рекомендацій для реформ та модернізації національної залізничної системи на основі світового досвіду.

15. Сформовано, що удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів має бути спрямоване на: 1) стратегічне вдосконалення управління залізничним транспортом загального користування в Україні; 2) формування комплексного закону про залізницю; 3) забезпечення прав пасажирів та користувачів залізничного транспорту; 4) створення комісії, що

здійснює державне регулювання в сфері транспорту; 5) модернізація технічної бази залізничного транспорту; 6) залучення громадськості та стейкхолдерів щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні; 7) формування та реалізація програм попередження порушень у залізничному транспорті; 8) вдосконалення та підвищення рівня надання залізничних транспортних послуг шляхом змінення та посилення адміністративної відповідальності за порушення правил користування засобами залізничного транспорту; 9) підвищення професійної кваліфікації працівників залізничної галузі; 10) розширення міжнародної співпраці у сфері управління залізничним транспортом загального користування.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Зайкіна Г. М. Концептуальні завдання Укрзалізниці з позиції адміністративного права. Науковий вісник публічного та приватного права. 2021. Випуск 5. Том 3. С. 131–135.
2. Зайкіна Г. М. Правовий аналіз нормативних засад щодо утворення та функціонування Укрзалізниці. Науковий вісник публічного та приватного права. 2022. Випуск 6. С. 122–127.
3. Зайкіна Г. М. Правовий статус ревізійної комісії акціонерного товариства «Українська залізниця». Юридична наука. 2019. №5. Том 2. С. 101–106.
4. Зайкіна Г. М. Поняття та сутність залізничного транспорту загального користування України як об'єкта фінансово-правових відносин. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 1. С. 96–103.
5. Зайкіна Г. М. Нормативно-правове регулювання здійснення фінансового контролю за утворення та функціонування залізничного транспорту загального користування. Правова позиція. 2023. № 1(38). С. 17–20.
6. Зайкіна Г. М. Особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування. *Juris Europensis Scientia*. 2023. № 1. С. 81–83.
7. Зайкіна Г. М. Зміст та сутність управління залізничним транспортом загального користування в Україні як функції держави. Держава та регіони. Серія: Право. 2023. № 2. С. 75–78
8. Зайкіна Г. М. Мета та завдання управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Актуальні проблеми держави і права. 2023. № 98. С. 10–14.
9. Зайкіна Г. М. Поняття адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Юридичний вісник. 2023. № 1. С. 118–123.
10. Зайкіна Г. М. Форми забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2023. № 13. С. 35–38.

11. Зайкіна Г. М. Сутність методів управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 363–365.

12. Зайкіна Г. М. Адміністративні процедури забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Право і суспільство. 2023. № 3. С. 179–183

13. Зайкіна Г. М. Правова характеристика системи суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Київський часопис права. 2023. № 2. С.149–152.

14. Зайкіна Г. М. Нормативно-правовий масив забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Правові новели. 2023. № 20. 39–44.

15. Зайкіна Г. М. Правовий статус Міністерства інфраструктури України у сфері управління залізничним транспортом загального користування. Право та державне управління. 2023. № 2. 46–49.

16. Зайкіна Г. М. Роль та аспекти міжнародного співробітництва у сфері управління залізничним транспортом загального користування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2023. № 62. С.25–27.

17. Зайкіна Г. М. Основні елементи адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 5. С. 217–219.

18. Зайкіна Г. М. Правовий статус Кабінету Міністрів України як вищого органу акціонерного товариства «Українська залізниця». KELM. 2022. № 3. С. 29–33. (Республіка Польща)

19. Зайкіна Г. М. Правовий статус наглядової ради акціонерного товариства «Українська залізниця». KELM. 2023. № 2(54). С. 127–130. (Республіка Польща)

20. Zaikina Hanna, Ripenko Artem, Demenko Oleksandr, Vitaliy Oksin, Bilyk Vadym (2023). Concept and essence of public railway transport of Ukraine as the object of financial and legal relations. Amazonia Investiga, Vol. 12. № 62. PP. 205–212.

21. Zaikina Hanna, Saranov Serhii, Demenko Oleksandr, Vitaliy Oksin, Bilyk Vadym (2023). Legal nature of the tasks and functions of the financial control of railway transport of Ukraine. Amazonia Investiga, Vol. 12. № 64. PP. 263–268.

22. Zaikina Hanna, Nilitin Volodymyr, Demenko Oleksandr, Vitaliy Oksin, Bilyk Vadym (2023). Financial control as a kind of state control over the activities of public railway transport. Cuestiones Politicas. Vol. 41. №78. PP. 808-819

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

23. Зайкіна Г. М. Актуальні підходи до визначення поняття механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали Міжнар.

наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 112–114.

24. Зайкіна Г. М. Новітня сутність адміністративних процедур забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 122–124.

25. Зайкіна Г. М. Сучасна правова характеристика системи суб'єктів управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14–15 червня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 51–53.

26. Зайкіна Г. М. Актуальні питання до визначення правового статусу міністерства інфраструктури України у сфері управління залізничним транспортом загального користування. Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 33–37.

27. Зайкіна Г. М. Правові аспекти міжнародного співробітництва у сфері управління залізничним транспортом загального користування. Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 84–87.

28. Зайкіна Г. М. Сучасне поняття елементів адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19–20 січня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 76–79.

29. Зайкіна Г. М. Новітні підходи до визначення правового статусу кабінету міністрів України як вищого органу акціонерного товариства «українська залізниця». Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 39–41.

30. Зайкіна Г. М. Модерне тлумачення правового статусу наглядової ради акціонерного товариства «українська залізниця». Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 31–33.

31. Зайкіна Г. М. Новітня правова природа завдань та функцій фінансового контролю залізничного транспорту України. Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 17–20.

32. Зайкіна Г. М. Новітні особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування. Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 44–46.

АНОТАЦІЯ

Зайкіна Г. М. Адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні: питання теорії і практики. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Науково-дослідний інститут публічного права, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2023.

У дисертації на основі аналізу теорії та практики адміністративного права, норм національного та інтегрованого законодавства, практики діяльності суб'єктів управління, розкрито адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні та визначено напрямки побудови нової моделі управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Встановлено, що державне управління залізничним транспортом загального користування в Україні, як функція держави, – це специфічний державно-регуляторний вплив держави, що полягає у планомірній та владній управлінській діяльності щодо формування, забезпечення функціонування та захисту транспортної галузі як окремої соціально-економічної системи, яка забезпечує публічний інтерес та економічний розвиток країни.

Підкреслено, що нормативно-правовий масив забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні характеризується наявністю широкого спектру законодавчих та підзаконних правових актів, які регулюють діяльність залізничного транспорту відповідно до вимог національних та міжнародних стандартів для задоволення суспільних потреб, з особливим симбіозом спеціальних норм адміністративного, господарського, трудового, фінансового та екологічного права, які сукупно формують ідентифікаційні ознаки механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Сформовано, що удосконалення правового регулювання управління залізничним транспортом загального користування в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів має бути спрямоване на: 1) стратегічне вдосконалення управління залізничним транспортом загального користування в Україні; 2) формування комплексного закону про залізниці; 3) забезпечення прав пасажирів та користувачів залізничного транспорту; 4) створення комісії, що здійснює державне регулювання в сфері транспорту; 5) модернізація технічної бази залізничного транспорту; 6) залучення громадськості та стейкхолдерів щодо управління залізничним транспортом загального користування в Україні; 7) формування та реалізація програм попередження порушень у залізничному транспорті; 8) вдосконалення та підвищення рівня надання залізничних транспортних послуг шляхом змінення та посилення адміністративної

відповідальності за порушення правил користування засобами залізничного транспорту; 9) підвищення професійної кваліфікації працівників залізничної галузі; 10) розширення міжнародної співпраці у сфері управління залізничним транспортом загального користування.

Ключові слова: акціонерне товариство, адміністративні процедури, адміністрація, бюджет, залізничний транспорт, кредитування, методи адміністративної діяльності, стандарти, фінансовий контроль, фінансово-правові відносини, форми адміністративної діяльності.

SUMMARY

Zaikina H. Administrative and legal mechanism of public rail transport management in Ukraine: issues of theory and practice. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for the scientific degree of Doctoral of legal sciences, specialty 12.00.07 «Administrative law and process; finance law; information law». – Scientific Institute of Public Law, Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vinnichenko. Kropyvnytskyi, 2023.

The dissertation, based on the analysis of the theory and practice of administrative law, the norms of national and integrated legislation, and the practice of management entities, reveals the administrative-legal mechanism of public rail transport management in Ukraine and defines the directions for building a new model of public rail transport management in Ukraine.

It has been established that the state management of public railway transport in Ukraine, as a function of the state, is a specific state-regulatory influence of the state, which consists in planned and authoritative management activities regarding the formation, ensuring the functioning and protection of the transport industry as a separate socio-economic system, which ensures public interest and economic development of the country.

It is emphasized that the regulatory and legal framework for the management of public railway transport in Ukraine is characterized by the presence of a wide range of legislative and by-laws that regulate the activity of railway transport in accordance with the requirements of national and international standards to meet public needs, with a special symbiosis of special norms of administrative, economic, labor, financial and environmental law, which collectively form the identification features of the mechanism of managing railway transport of general use in Ukraine.

It was established that the improvement of the legal regulation of the management of public rail transport in Ukraine, taking into account European integration processes, should be aimed at: 1) strategic improvement of the management of public rail transport in Ukraine; 2) formation of a comprehensive law on railways; 3) ensuring the rights of passengers and users of railway transport; 4) creation of a commission that carries out state regulation in the field of transport; 5) modernization of the technical

base of railway transport; 6) involvement of the public and stakeholders regarding the management of public rail transport in Ukraine; 7) formation and implementation of programs for the prevention of violations in railway transport; 8) improving and increasing the level of provision of railway transport services by changing and strengthening administrative responsibility for violating the rules of using railway transport means; 9) improvement of professional qualifications of employees of the railway industry; 10) expansion of international cooperation in the field of public rail transport management.

Keywords: joint stock company, administrative procedures, administration, budget, railway transport, lending, methods of administrative activity, standards, financial control, financial and legal relations, forms of administrative activity.

СВІДОЦТВО ПРО ВНЕСЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЕСТРУ ВИДАВЦІВ, ВИГОТІВНИКІВ І РОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ
Серія ДК № 1537 від 22.10.2003 р.

Підп. до друку 11.09.2023 р. Формат 60×90/16. Папір офсетн.
Друк різнограф. Ум. др. арк. 1,9. Тираж 100. Зам. № 9821.

РЕДАКЦІЙНО–ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кропивницький, вул. Шевченка, 1.
Тел.: (0522) 24–59–84.
Факс.: (0522) 24–85–44.
E-Mail: mails@cuspu.edu.ua

